

„Éjjel-nappal; minden hullámhosszon”

*Történelembamisítás 1956-ról magyarországi történelemtankönyvekben
évtizedeken át**

A két világháború között keletkezett európai diktatúrák többnyire abban excelláltak, hogy a történelmet erőszakos eszközökkel átírták. E törekvésben mindegyik jeles eredményeket mondhatott a magáénak, a történelembamisításnak azt a szintjét azonban, amelyet a sztálinizmus idején produkáltak, valószínűleg egyik sem érte el.

Ormos Mária: „Hatalom és történelem, lásd: A történelem vonatán, Budapest, 2005, 55–56.

Abol a nemzeti múlt értékeinek elballgatása lesz a történészek és az iskola feladata, ott hamis, torz nemzettudat alakul ki.

Andrásfalvy Bertalan, lásd: Romsics Ignác és Szegeci-Maszák Mihály szerk.: Mi a magyar? Budapest, 2005, 34.

z identitástudat része a történettudat is. Ahhoz, hogy kik vagyunk, az is hozzátartozik, hogy kik voltunk. Ahhoz, hogy ki a magyar, mi a magyar ma – és következőképpen: holnap –, azt is tudnunk kell, hogy kik voltunk, mik voltunk tegnap.

Az 1956-os magyar forradalom drámai napjai, órái néhány legkatartikusabb percét akkor éltük át, amikor az állandóan nyitva tartott rádióból egyszercsak ezt a reveláció erejű vallomást hallottuk október 30-án délután 2 óra 6 perckor:

„Kedves Hallgatóink!

Ebben az órában új fejezetet nyitunk a Magyar Rádió történetében.

A Rádió hosszú éveig a hazugság szerszáma volt. Parancsokat hajtott végre. Hazudott éjjel, hazudott nappal, hazudott minden hullámhosszon. Még a minap, hazánk újjászületésének órájában sem bírta abbahagyni a hazugságot. De az a harc mely az utcán kivívta a nemzet szabadságát és függetlenségét, a Rádió falai közt is fellángolt. Akik a hazugság hirdetői voltak, e perctől fogva nem munkatársai többé a Magyar Rádiónak, mely ezentúl joggal viselheti Kossuth és Petőfi nevét.

Mi, akik itt állunk a mikrofon előtt, jórészt új emberek vagyunk ezen a helyen. A jövőben a régi hullámhosszokon új hangokat fognak hallani. Ahogy a híressé vált régi eskümintá követeli: az igazságot, a teljes igazságot és semmi mást, csak az igazságot akarjuk elmondani.

* Előadás a VI. Nemzetközi Hungarológiai Kongresszuson, Debrecenben 2006. augusztus 25-én.

Mi az egész forradalmi mozgalom szószólóinak valljuk magunkat és a magyar nemzet hangját akarjuk hallatni ország-világ előtt...

Kelt Budapesten, 1956. október 30-án.

A Rádió Forradalmi Bizottsága”¹

Az igazság nyilvános kimondhatósága a forradalom egyik vívmányává vált. Csakúgy, mint ahogy kimondhatatlansága volt a forradalom kitörésének egyik oka is.

Ahogy egy tizennyolc éves diáklány vallotta az ENSZ különbizottságának 1957-ben: „Szabadságot akartunk, nem jólétet. Lehet, hogy kenyerünk se volt, és sokunknak nem volt megélhetési lehetőségünk se – de mi szabadságot akartunk! Hazugságok között nőttünk fel. Állandóan hazudnunk kellett. Egy ép gondolatunk nem lehetett, mert mindent belénkfojtottak. Gondolatszabadságot akartunk!” Az ENSZ különbizottság jelentése a tanúvallomáshoz ezt a megjegyzést fűzte: „A fiatal diák szavai a lehető legtömörebben fejezték ki azt az eszményt, ami az országos felkelést elindította.”²

A tényfeltáró ENSZ különbizottság – Dánia, Ausztrália, Ceylon, Tunézia és Uruguay képviselőinek vezetésével – a bizonyítékok megvizsgálása, a dokumentumok tárgyilagos elemzése és a 111 tanú meghallgatása eredményeként összeállított zárójelentése többek között a következő „alapvető tényeket” (the essential facts) sorolja fel az 1956-os magyar forradalomról.

„Ami Magyarországon 1956 októberében és novemberében történt, spontán nemzeti felkelés volt, amit a népből régóta háborgó sérelmek okoztak. Ezek egyike Magyarország Szovjetunióhoz alárendelt helyzete volt, a másik az, hogy a kormányzó rendszert az ÁVH, vagyis a politikai rendőrség terrorja tartotta fenn.

Az október 23-ai tüntetések kezdetben teljesen békés természetűek voltak. A tüntetők egyikénél sem volt fegyver. A tüntetést fegyveres felkeléssé... az ÁVH fokozta, amikor tüzet nyitott a népre a Rádió épülete előtt. Néhány órán belül szovjet tankok vonultak fel a magyarok ellen. Ez méginkább hozzájárult a nép egységbe kovácsolásához.

A felkelést elejétől a végéig diákok, munkások, katonák és értelmiségiek vezették.

A forradalom alatt kinyilatkoztatott politikai követelések legtöbbször között az a kötés is szerepelt, hogy a demokratikus szocializmus legyen a magyar politikai struktúra alapja.

Az a néhány nap szabadság, amelyet a magyar nép élvezhetett, bőségesen igazolta a felkelés közakarátú mivoltát. Országszerte szabad sajtó és rádió kelt életre, és az ÁVH feloszlatása általános megelégedést és örömet váltott ki, ami nyilvánvalóvá tette, hogy mennyire egységessé vált a nép, mihelyt a rettegés súlya alól felszabadulhatott.

Ellentétben a szovjet kormány állításaival, amelyek szerint a magyar forradalmat Magyarországon kívüli kapitalista elemek sugalmazták, a bizottság csak azt a következtetést vonhatta le, hogy a második szovjet intervencióval szemben tanúsított magyar ellenállás a magyar nép abbéli akaratának hősiességének megnyilatkozása volt, hogy küzdjön nemzeti függetlenségéért.”³

Az 1956-os magyar forradalom leverése alatt és után a szovjet haderő quisling kormányt állított fel, és tartott uralomban Magyarországon harminchárom évig Kádár János vezetésével.

Ez a kormány árulásban és hazugságban fogant és született.

Az 1956. november 4-ei, megsemmisítő erejű szovjet ösztámadás hajnali óráiban Kádár János és Münnich Ferenc egy Ungváron – tehát a Szovjetunió területén – leadott, később Szolnokról sugárzott nyilatkozatot olvastatott fel a magyar rádió hullámhosszán. E nyilatkozat néhány részlete így hangzott:

„Az alulírottak: Apró Antal, Kádár János, Kossa István és Münnich Ferenc miniszterek, Nagy Imre kormányának volt tagjai bejelentjük, hogy 1956. november 1-jén, megszakítva ezzel a kormánnyal minden kapcsolatunkat, kiléptünk a kormányból, és kezdeményeztük a Magyar Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány megalakítását.

Erre a felelős lépésünkre annak felismerése késztetett, hogy a reakció nyomása alá került és tehetetlenné vált Nagy Imre kormányán belül nem volt semmi módunk cselekvésre a népköztárságunkat, a munkás-paraszt hatalmat, szocialista vívmányainkat megsemmisítéssel fenyegető, mind nagyobb erővel jelentkező ellenforradalmi veszéllyel szemben.

Nem nézhettük tovább tétlenül a cselekvésre képtelenné vált kormány tagjait, hogy a demokrácia leple alatt ellenforradalmi terroristák és banditák állati módon gyilkolják le legjobb munkás és paraszt testvéreinket.

Elhatároztuk, hogy minden erőnkkel küzdünk a reakció, a fasiszmus fenyegető veszélye és azok népgyilkos bandái ellen.

A Magyar Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány azzal a kéréssel fordult a szovjet hadsereg parancsnokságához: segítsen népünknek a reakció sötét erőinek szétverésében és abban, hogy helyreállíthassuk a rendet és nyugalmat hazánkban.”⁴

A quisling Kádár-kormány 1957-től kezdve visszaállította a forradalom előtti kommunista totalitárius rendszert a szovjet-megszállta Magyarországon. Hét éven keresztül különös kegyetlenséggel végrehajtott megtorló kormányprogramja során több mint négyszáz embert kivégeztek, és több tízezer embert letartóztattak, bebörtönöztek, deportáltak.

Elindított – és az 1989-es rendszerváltoztatásig nagy erőszakszervi erőkkel igyekezett hatályosítani – egy olyan „agyamosó” programot is, amely azt a hazug propagandát sulykolta éjjel-nappal, miszerint az 1956-os forradalom ellenforradalom volt, a forradalmárok gyilkos fasiszták, a szovjet hadsereg tömegpusztító agressziója baráti segítségnyújtást képviselt, és a kommunista egypártrendszerű totalitárius rendőrállam a magyarországi népakarat legitim, demokratikus képviselője.

Miért?

Ez év június 7-én, Nagy Imre születésének 110. évfordulója alkalmából a Magyar Tudományos Akadémia emlékülésén mutatták be romániai, snagovi fogsága alatt írott jegyzeteinek történelmi első kiadását *Gondolatok, emlékezések 1956–1957* címmel. Erről írt tudósításában ezt írja Kő András, Nagy Imrét idézve:⁵

„Nagy Imre szerint Kádár János és a kommunista pártok vezetői azért hazudják ellenforradalomnak a magyar forradalmat, mert Magyarország a szovjet érdekszférába tartozik, ami azt jelenti, hogy »nemzeti függetlenségi jogaival nem rendelkezik«.

Nagy Imre ezt írja: »Magyarországon most az a helyzet, hogy Kádár személyében az ország és a párt élén olyan vezetés áll, amely [...] teljes mértékben aláveti magát, a pártot és az országot a szovjet hatalmi érdekeknek, azt azonban nem tudja érvényesíteni a Szovjetunió fegyveres beavatkozása nélkül.«”

Orwell ezt írta *1984* című regényében:

„Azt tartják, hogy aki meghatározza a múltat, az meghatározza a jövőt, és aki a jelen ura: az határozza meg a múltat.”⁶

Az 1956-os forradalomról hamisított propagandaözön különösen a forradalom kerek évfordulóin árasztotta el az újságokat és folyóiratokat, a könyvüzleteket és könyvtárakat, a rádió- és a TV-állomásokat.⁷

A három „T” korában (tiltott, türt, támogatott információ, téma, mű, adat, dokumentum) az 1956-os magyar forradalom valóságai a tabuként tiltottak közt váltak majdnem teljesen elérhetetlenné az átlagember számára.

Bárminemű publikálásukat büntető cenzúra tette lehetetlenné, könyvtári olvasásuk csak külön kutató engedéllyel volt lehetséges néhány könyvtár zárolt részlegében, külföldről bejuttatásukat határőrségi és postai elkobzások veszélyeztették, a külföldi rádióadásokat zavaróállomások tették nehezen hallhatóvá.

Ezt írta erről nemrégiben Gróh Gáspár irodalomtörténész:

„A mai magyar társadalom három és fél évtizeden át élt úgy, hogy a fölötte uralkodó hatalom a maga legitimitását nem teljesítményével, hanem az általa letipport szabadságharc gyalázásával akarta bebizonyítani. Kötelező hűségeskünek számított 1956 »le-ellenforradalmazása«. Enélkül senki előtt nem nyílt szabad pálya. A forradalom megvallása bűncselekmény számba ment: ahhoz, hogy valaki ne szenvedjen üldöztetést, hallgatnia kellett. Így épült fel a hazugság vára...”⁸

Szigethy Gábor irodalomtörténész erre így emlékezik:

„1956 árnyékában éltünk. Megoldatlan, borzalmas emberi tragédiákat rejtő történelmi mocsár. Boldog lehet mindenki, akinek legalább a magánéletében nem kellett hazudnia, csalnia, megtagadni önmagát még a családja előtt is” (*Új Horizont, 2006, 2, 108*).

A pszichológiai hadviselés legalantasabb és legkövetkezetesebb kormányprogramja a magyar ifjúság történettudatának – és ezzel nemzeti önismeretének, identitás-tudatának – megnyomorítását, deformálását, fogyatékosná csonkítását tűzte ki célul.

Az 1956-os magyar forradalomról kreált történelemhamisító hazugságcsoportot a diktatórikus rendszer beleírta az általános és a középiskolások, sőt az egyetemisták tankönyveibe is kötelező tananyagként évről évre minden újabb kiadásban nagyjából azonos szöveggel.

A tizenégy-tizenöt éves nyolcadikos általános iskolásoknak például így szólt a szöveg a történelemkönyvükben huszonöt éven át:

„A szocializmus építését egy időre megakasztotta az 1956-os évi ellenforradalmi lázadás. Kitörésének több oka volt. A nyugati imperialista körök és a külföldre emigrált ellenforradalmárok állandóan uszítottak népünk, rendszerünk ellen. Ők készítettek elő titkos hazai központok segítségével az ellenforradalmat. Nyugat felől fegyveres ellenforradalmárok rajzottak be hazánkba. Az ellenforradalmárok a népi demokrácia megdöntésére törekedtek. Gyilkolták a kommunistákat, a haladó gondolkodású embereket. Több ezer hazafit zártak börtönbe. Olyan volt a helyzet, mint Horthy fehérterrorja idején.

A Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány összefogásra szólította fel az igazi hazafiakat. Segítséget kért a szovjet csapatoktól, és felszámolta az ellenforradalmat.”⁹

A középiskolások tananyaga a negyedik osztályban írta elő e történelmi esemény tárgyalását. A tankönyv erről szóló fejezetének címe ez volt: „Az ellenforradalmi támadás és leverése” (1961, 1965); máskor: „A fegyveres ellenforradalom” (1968); „Ellenforradalmi támadás az épülő szocializmus ellen” (1976); „Az 1956-os ellenforradalom” (1983).

E fejezetek rendszerint a következő szövegeket is tartalmazták:

„1956. október 23-án a revizionista uszítók megszervezték az egyetemi hallgatók tüntetését, majd este ellenforradalmi felkelést robbantottak ki. Fegyveres támadást intéztek a Rádió, a József Távbeszélő Központ, a Szabad Nép székháza és más fontos középületek, továbbá fegyverraktárak ellen.

Október végén visszaállították a többpártrendszert, s a koalíciós kormányzati formát. Megalakult számos szélsőjobboldali párt, még a nyilaskeresztes mozgalom is szervezkedni kezdett. A tőkés rend visszaállításának veszélye valóban fennállt.

Nagy Imre kormányába egyre reakciósabb politikusokat vont be, szélesre tárva a kapukat a kapitalista, nacionalista és fasiszta áradat előtt. Az utcákon véres fehérterror bontakozott ki.

November 3-án Szolnokon Kádár János vezetésével új Magyar Forradalmi Munkás-Paraszt Kormányt alakítottak. 4-én Kádár János bejelentette, hogy az ellenforradalom leverésére segítséget kértek a Szovjetunió Vörös Hadseregétől. A szovjet harcosok másodszer szabadították meg népünket saját vérük hullatásával a faszizmus rémtetteitől.”¹⁰

Az egyetemi hallgatók sem mentesülhettek a dezinformációs kampánytól. 1986-ban például a minden felsőoktatási intézményben kötelezővé tett „Magyarország története, 1918–1975” című tantárgy egyetemi tankönyve ezt tartalmazta az 1956-os forradalomról:

„A magyar ellenforradalom célja a kapitalista-földesúri rendszer visszaállítása volt. Az ellenforradalmi lázadók megtámadták a Magyar Rádió székházát, a Dózsa György úton pedig – a tömeghisztéria fokozására – ledöntötték a Sztálin-szobrot. Sikerült több száz diákot, ipari tanulót és felnőtteket is bevonniuk a fegyveres csoportokba. Nagy Imre és csoportja felbátorította a reakció erőit. A nemzetközi imperializmusnak Magyarországon az ellenforradalom nyeregbe segítségével egy új háborús tűzfészek létrehozása volt a célja.”¹¹

Hány magyar fiatalat érinthetett a kommunista diktatúra harminc éve alatt ez az „agymosó” kampány?

Az évről évre kimutatható statisztikai adatoknak megfelelően az 1956-os forradalom történetét meghamisító, hazug propagandát 1957 és 1988 között közel hétmilliónyi ember – az ország 67 százaléka – tanulta kötelező tananyagként az általános és középiskolákban, több mint kétmillióan kétszer, az egyetemisták háromszor.¹²

Az ezek közül ma is élő 30, 40, 50, 60 éves emberek némelyike vezető, mások tudatát is befolyásoló pozíciókban tevékenykedik.

Revideálta-e ez az embercsoport az 1956-os forradalomról tanult információit azóta, és milyen mértékben?

Vagy okozott-e nemzettudatában komoly károkat, nemzeti közössége iránti közömbös, netán negatív érzéseket ez az évtizedeken át folytatott, történettudat-roncsoló kormányprogram? Számos gondolkodónak manapság erről komor a diagnózisa.

Jankovics Marcell például ezt írta nemrégiben:

„Az országlakosoknak nem elhanyagolható része – »köszönhetően« a kommunista uralom évtizedeinek – közönyössé vált a nemzeti sorskérdések iránt. Nem hazafi vagy honleány, csupán lakos. Nem kevesen kifejezetten ellenséges érzületet táplálnak magyar ügyek iránt.

A magyar romlásnak századai sok magyart tettek öngyűlölővé, s szolgáltatnak sokak számára elegendő okot ahhoz, hogy szabadulni akarjanak magyarságuktól. Mert, hogy nem jó magyarnak lenni. Ilyen rossz történelemmel... Elhitték, hogy ez a csodálatos történelem rossz... Elhitték, hogy 1848, 1956 hiába és értelmetlen volt, elhitték, hogy a történelem és a hagyomány teherterhel, amit le kell dobnunk a vállunkról. Elhitték, hogy könnyebb lesz a lelkük, ha megtagadják magyar voltukat...”¹³

Az 1989. évi rendszerváltoztatás, az 1990-es szabad választások és az 1991-es szuverenitás-visszanyerés – június 19-én hagyta el az ország területét a megszálló szovjet hadsereg utolsó katonája – óta nem kell hazugságokat tanulniuk a magyar fiataloknak 1956-ról.

A forradalom ötvenedik évfordulója évében, ez év tavaszán konferenciát szervezett Fehérvárcsurgón több alapítvány, tanszék, intézet és egyesület, tucatnyi ország történésze és történelemtanára részvételével e címmel: *1956 az európai tankönyvekben*. Az erről hírt adó tudósítás kiemeli, hogy Magyarországon „az 1991-től használt tankönyvek már forradalom és szabadságharc néven említik 1956-ot, de kevés teret szentelnek a számunkra sorsdöntő napoknak. A téma 1995-ben lett kötelező érettségi anyag.” Sok ország sok előadója biztatónak, de jelentősen hiányosnak diagnosztizálta országa tankönyveinek a magyar '56-ról tanított történetét.¹⁴

A jelenlegi magyarországi tankönyvek 1956-ról szóló részeit így bírálja Kondor Katalin újságíró:

„Kinek is áll érdekében, hogy »kilúgozottan« szóljunk 1956-ról? A tankönyv-írók többségének bizonyára, hiszen átlapoztam az 1990 óta megjelent történelem-tankönyvek forradalmi fejezeteit. Immáron sok oldal – s tömény unalom. Nesze nektek, fiatalok!” (Új Horizont, 2006, 2, 187).

A mai magyar fiatalok nyolcvan százalékának tragikusan hiányosak az ismeretei az '56-os magyar forradalomról. Egy erről szóló legújabb tudósítás ezt írja:

„Egy felmérés szerint a magyar diákoknak csak húsz százaléka nyilatkozott úgy, hogy tanult az 1956-os forradalomról. A tudatlanság oka, hogy a tanmenet végén már nincs idő a világháború utáni események tanítására, de szerepe van benne a tanárok bizonytalanságának és az érdeklődés hiányának is.”

(Gréczy Zsolt: Alig tudnak a diákok a forradalomról. *Népszabadság*, 2006. augusztus 11.)

Hogyan is írta Santayana? „Akik nem tudnak emlékezni a múltra, arra ítéltetnek, hogy megismételjék azt”.¹⁵ ☒

J E G Y Z E T E K

- 1 Tóbiás Áron „Két októberi kedd” című írása (*Magyar Nemzet*, 1991. október 29.) szerint a szöveget Örkény István írta, és Basa György olvasta fel a Rádióban.
- 2 United Nations: *Report of the Special committee on the Problem of Hungary (Az Egyesült Nemzetek Szervezete különbizottságának jelentése)*. General Assembly, Official Records: Eleventh Session, Supplement no. 18 A/3592. New York, 1957, 68.
- 3 *I. m.*, 137–138, 33.
- 4 Korányi G. Tamás szerk.: *Egy népfelkelés dokumentumaiból, 1956*. Budapest, 1989, Tudósítások Kiadó, 113–116.
- 5 Kő András: Veszélyes gondolatok. *Magyar Nemzet*, 2006. június 7. 4.
- 6 George Orwell: *1984*. New York, 1949, Harcourt Brace, 35.
- 7 A hatalmas mennyiségű publikációt hadd példázza itt csak e tíz tétel:
Molnár János: *Ellenforradalom Magyarországon 1956-ban*. Budapest, 1967, Akadémiai.
Hollós Ervin: *Kik voltak, mit akartak?* Budapest, 1967, Kossuth.
Berecz János: 1956 – negyedszázad távlatából, in *Társadalmi Szemle*, XXXVI, 8–9, aug–szept. 1981.
Pintér István–Rényi Péter et al.: *Ez történt, a Népszabadság cikksorozata 1956-ról*. Népszabadság–Kossuth, 1981.
Hollós Ervin–Lajtai Vera: *Hidegháború Magyarország ellen/1956*. Kossuth, 1982.
Glatz Ferenc szerkesztő: *Historia*, számos évfolyam számos cikke, pl. 1982, 1, 6; 1983, 2.
Berecz János et al.: *A népbatalom védelmében*. Zrínyi, 1984.
Geréb Sándor–Hajdu Pál: *Az ellenforradalom utóvédbarca, 1956. november – 1957. március*. Kossuth, 1986.
Szabó Bálint: *Az ötvenes évek*. Kossuth, 1986.
Benczédi László–Gunst Péter–L. Nagy Zsuzsa et al.: *Magyar történelmi kronológia*. Tankönyvkiadó, 1987.
- 8 Gróh Gáspár: A besározott csoda. *Magyar Szemle*, 2005. október, 5.

- 9 Köszönöm Nagy Piroskának, az American International School of Budapest tanárának, hogy elküldte számomra a korabeli általános és középiskolai tankönyvek megfelelő részleteit.
- Csizsér Béla–Sári Gusztáv: *Történelem az általános iskolák 8. osztálya számára*. Budapest, 1966, Tankönyvkiadó, 191–193, 205.
  - *i.m.* 1968.
  - *i.m.* 1973, 28–30, 37.
  - *i.m.* 1983, 131–133.
- 10 Ránki György: *Történelem az általános gimnáziumok IV. osztálya számára*. Budapest, 1960, Tankönyvkiadó, 265.
- *i. m.* 1961, 77–279, 285.
  - *i. m.* 1965, 344–46, 358.
  - *i. m.* Balogh Endre, 1968, 300–302, 317.
  - *i. m.* 1976, 317–321, 333.
  - *i. m.* Jóvérné Szirtes Ágota, 1983, 87–90, 223.
- 11 Balogh S.–Gergely J.–Izsák L.–Jakab S.–Printz P.–Romsics I.: *Magyarország a 20. században*, Kossuth, 1985, 402–420.
- 12 Köszönöm Vízvári Erzsébetnek, az Oktatási Minisztérium munkatársának, hogy történelmi statisztikai adatokat juttatott el számomra az ország oktatási intézményeiben évente végzettek létszámáról.
- 13 Jankovics, Marcell: Jó magyarnak lenni. *Új Horizont*, Veszprém, XXXIV, 2006, 1, 4.
- 14 Ferch Magda: Az igazság fele. Emlékezet és felejtés – Ezerkilencszötvenhat forradalma az európai tankönyvekben. *Magyar Nemzet*, 2006. május 6.
- 15 George Santayana: *The Life of Reason*, I. 1905.